

L'assetjament sexual a l'esport: el cas de les estudiants-esportistes del grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport de Catalunya

Sexual Harassment in Sport: the Case of Student-Athletes

Reading for a Degree in Physical Activity and Sport Science in Catalonia

MONTSERRAT MARTÍN HORCAJO

ALBERT JUNCÀ PUJOL

Departament d'Activitat Física

Grup de Recerca Esport i Activitat Física (GREAF)

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Universitat de Vic (Espanya)

Autora per a la correspondència

Montserrat Martín Horcajo

m.martin@uvic.cat

Resum

Les poques actuacions de sensibilització en els contextos català i espanyol sobre l'existència de l'assetjament sexual a l'esport han tingut lloc durant la darrera dècada, però l'assetjament sexual és encara un tema de recerca poc estudiat. Tanmateix, investigacions en països com Austràlia, Canadà, Dinamarca, Estats Units, Finlàndia Noruega, i Regne Unit demostren que l'assetjament sexual no és un comportament aliè al món de l'esport. Ja el 2007 el COI féu una crida als comitès olímpics nacionals perquè comencessin a treballar i prevenir l'assetjament sexual en l'àmbit esportiu. L'objectiu principal d'aquest estudi, finançat per l'Institut Català de les Dones, és determinar si l'assetjament sexual a l'esport és també present a l'esport català. I, consegüentment, contribuir a sensibilitzar les organitzacions esportives pertinents per tal que tinguin en compte que l'assetjament sexual que es produeix en contextos esportius és un problema a tractar des de les polítiques esportives del nostre país. Les dades que es presenten en aquest estudi s'han extret de les experiències d'assetjament sexual d'una mostra de 214 estudiants-esportistes de tres universitats catalanes on s'imparteixen estudis de ciències de l'activitat física i l'esport (CAFE). Les dades d'aquest treball mostren nivells d'experiència i de percepció molt diferents segons el tipus de comportament analitzat. Els comportaments percebuts com a més assetjadors són els menys viscuts per les noies estudiants de CAFE de Catalunya. Tanmateix, el treball constata que a l'esport català també hi ha casos d'assetjament sexual. Així, l'assetjament trobat assoleix xifres de fins al 6% d'incidència en alguns dels comportaments.

Paraules clau: assetjament sexual, esport, percepció, experiència, estudiants-esportistes

Abstract

Sexual Harassment in Sport: the Case of Student-Athletes Reading for a Degree in Physical Activity and Sport Science in Catalonia

The few activities to raise awareness in the Catalan and Spanish context about the existence of sexual harassment in sport have taken place over the last decade, but sexual harassment is still a research topic on which little work has been done to date. However, research in countries such as Australia, Canada, Denmark, Finland, the United States, Norway and the United Kingdom show that sexual harassment is by no means absent from the world of sports. In 2007 the IOC called on national Olympic committees to start working on and preventing sexual harassment in this area. The main purpose of this study, funded by the Catalan Institute for Women, is to determine whether sexual harassment in sport is also present in Catalan sports. Consequently it is also intended to contribute towards raising awareness in relevant sports organisations so that they bear in mind that the sexual harassment which takes place in sports contexts is a problem to be dealt with by sports policies in our country. The data presented in this study are drawn from the experiences of sexual harassment of a sample of 214 student-athletes at three Catalan universities where physical activity and sport science (CAFE) programmes are taught. The data in this study show very different levels of experience and perception depending on the kind of behaviour analysed. Behaviours perceived as most harassing are the ones least experienced by women CAFE students in Catalonia. However, the paper also confirms that there are some cases of sexual harassment in Catalan sport. The harassment found reaches incidence figures of up to 6% for some behaviours

Keywords: *sexual harassment, sports, perception, experience, student-athletes*

Introducció

Les relacions entre les atletes i els seus entrenadors¹ presenten, en el camp de l'esport, una situació molt peculiar. Les atletes per tal d'assolir l'èxit o l'excel·lència esportiva dipositen en els seus entrenadors una confiança que en molts casos és cega i incondicional. Això suposa que alguns entrenadors poden arribar a tenir unes quotes de poder molt altes sobre les seves atletes, i, que en alguns casos, poden manifestar-se en accions d'abús de poder. Aquest fet contribueix a dibuixar un escenari de certa vulnerabilitat per a l'esportista que, en determinades ocasions, acaba acceptant l'assetjament sexual com un comportament del seu entrenador amb el qual ha de conviure per seguir entrenant i desenvolupant la seva carrera esportiva.

Delimitar de manera precisa aquest objecte d'estudi és complex. Les creences confuses sobre els límits dels sacrificis de l'atleta i dels límits del poder de l'entrenador contribueixen a fer més complexa la seva recerca. Hi ha tres raons principals que expliquen aquesta dificultat. La primera, l'ambigüitat en moltes de les interaccions humanes. Així, un comentari o un petit contacte físic pot no ser percebut de la mateixa manera per l'entrenador i per l'atleta. La segona, la dificultat que té la persona que rep aquests comportaments no desitjats a l'hora de fer-ho públic (és poc habitual denunciar-ho, i, a més, fer-ho pot suposar un major grau de victimització si l'entorn no protegeix prou la persona assetjada). I la darrera, la dificultat de consensuar que es considera assetjament sexual, atès que hi ha una relació de poder i una diferència clara d'interpretació del que és assetjar sexualment entre qui el perpetra i qui el pateix. Tot plegat fa de l'assetjament sexual a l'esport, encara, un tema tabú, i al mateix temps en dificulta l'explicitació i, consegüentment, la seva pertinent sanció i eradicació.

Les dimensions de l'assetjament sexual

Per introduir què s'entén per assetjament sexual i les seves dimensions ho farem inicialment des de l'àmbit laboral per ser aquest el primer on l'assetjament és identificat com a tal i, per tant, és codifi-

cat per ser sancionat. A més a més, en aquest àmbit aquesta qüestió s'ha estudiat de forma sistemàtica i rigorosa des de fa varies dècades. Dos són els tipus d'assetjament sexual que s'hi poden trobar (segons les directrius publicades per l'*Equal Employment Opportunity Commission* dels EUA el 1980, citat a Fernández Villarino, 2000, pàg. 227). El primer, el *xantatge sexual 'quid pro quo'* que engloba tota proposició de caràcter sexual feta a canvi de millorar o evitar mesures negatives en les condicions laborals. El segon s'anomena *ambient hostil a la feina*, i aquí el contingut sexual és implícit (mirades, comentaris, insinuacions, acudits, etc.). D'aquesta manera, l'assetjament sexual està format tant de proposicions concretes amb continguts sexuals, com d'actes o situacions que afavoreixen o permeten l'existència d'un clima hostil i ofensiu a la feina. Mentre el primer tipus és possible detectar-lo i, per tant, denunciar-lo, el segon esdevé ambigu, sobretot quan qui efectua aquestes conductes ostenta una posició de poder explícita en relació amb qui les rep.

La recomanació de la Comissió de les Comunitats Europees sobre la protecció de la dignitat de la dona i l'home a la feina (92/131/CEE) ja definia l'assetjament sexual com: "tota conducta de naturalesa sexual o d'altres comportaments basats en el sexe que afecten la dignitat de la dona i l'home a la feina" (Comissió de les Comunitats Europees, 1992 citat a Bosch i Ferrer, 2000, pàg. 20). En aquest mateix sentit, Fernández Villarino (2000) exposa que assetjament sexual és qualsevol conducta de naturalesa sexual que no sigui recíproca i que a més resulti no desitjada per la persona que la rep, que no hi hagi "voluntarietat de correspondre" (pàg. 227).

El nou codi penal espanyol (Llei orgànica 10/1995) que entrà en vigor el maig de 1996 inclou per primer cop un article (el 184) sobre l'assetjament sexual:

Aquell que sol·licita favors de naturalesa sexual per a ell mateix o per a un tercer fent prevaler una situació de superioritat laboral, docent o anàloga amb l'anunci exprés o tàcit de causar a la víctima un mal relacionat amb les legítimes expectatives que pot tenir en l'àmbit d'aquesta relació, serà castigat com autor d'assetjament sexual amb

¹ Cal remarcar que quan es parla d'entrenador som conscients que també hi ha entrenadores que assetgen sexualment, tot i que segons les recerques internacionals en aquest àmbit són moltes menys les entrenadores que ho fan en relació amb el nombre d'entrenadors (Brackenridge, 1997a, b; Fasting et al., 2000). I en canvi, són moltes més les atletes assetjades que els atletes. Per això hem decidit escriure 'entrenador' en masculí i 'atleta' en femení durant tot l'article.

la pena d'arrest de 12 a 24 caps de setmana o multa de 6 a 12 mesos (Bosch & Ferrer, 2000, pàg. 90).

L'assetjament sexual a l'esport

Les intenses interaccions físiques i emocionals que sovint es creen entre entrenador i esportista fan difícil definir i identificar aquelles conductes que poden ser objecte d'assetjament sexual a l'esport (Brackenridge, 1997a). Sovint ni les mateixes atletes ni els seus familiars saben amb certesa quins són els límits d'influència i interès de l'entrenador vers l'atleta. Així, per exemple, és beneficiós i necessari per a una carrera esportiva d'èxit que l'entrenador preguntés sobre la vida sexual de l'atleta? Ho és, que li controlés tot el que fa els caps de setmana quan no està entrenant o competint? O que li suggereixi anar a casa seva sola per continuar entrenant i així millorar el rendiment? O que li parli al vestidor quan l'atleta s'està canviant o dutxant?

Des d'una perspectiva sociocrítica, Celia Brackenridge (1997a, b) afirma que l'assetjament sexual és una conducta sexista, que té més a veure amb el poder, amb l'abús de poder de gènere i de classe, amb les jerarquies inherents a les organitzacions laborals, educatives o esportives que no pas amb un instint sexual emmarcat dins d'una necessitat biològica. Així, Pernas, Romás, Olza i Naredo (2000) asseveraven que posar en context l'assetjament sexual vol dir reconèixer que “no és psicològic sinó social; que no és extraordinari sinó quotidià; i que no és neutral sinó producte de la desigualtat entre homes i dones” (pàg. 13-14).

Segons Brackenridge (1997b), per una banda, l'assetjament sexual no està deslligat de la discriminació sexual, i, per l'altra, de les formes més severes d'assetjament que poden constituir abús sexual. Aquesta autora ho representa com un “*continuum* que va des de ser majoritàriament institucional fins a majoritàriament personal” (pàg. 116). Brackenridge defineix tres estadis en aquest *continuum*. El primer, la discriminació sexual, descriu el fet que les dones tenen sous més baixos que els homes, menys facilitats i pitjors recursos tècnics; el segon, l'assetjament sexual, que descriu l'atenció no desitjada, els acudits i comentaris basats en el sexe de l'atleta, les trucades i correus electrònics obscens...; i el tercer estadi, el de l'abús sexual, en el qual es produeixen accions sexuals coercitives, privilegis i premis a canvi de favors sexuals.

L'abast de l'assetjament sexual a l'esport: el context internacional

A Catalunya l'estudi de l'assetjament sexual a l'esport encara no ha estat abordat des de la perspectiva científica. Tot i això el tema de l'assetjament sexual a l'esport va ser introduït per primer cop a Catalunya a través d'una sessió especialitzada que es va fer al Fòrum 2004, “L'esport: diàleg universal”. A partir d'aquí s'han fet diverses actuacions per part del Gabinet de Gènere del Consell Català de l'Esport per sensibilitzar el món de l'esport que l'assetjament sexual és un problema a tractar des de i en el món de l'esport. Així, l'any 2005, amb l'objectiu de sensibilitzar la societat sobre aquest tema, es va publicar una guia anomenada *Hem de prevenir, hem d'intervenir. L'assetjament sexual a l'esport*. També, al 2007, el Consell Català va organitzar una jornada sobre assetjament sexual a l'esport liderada per l'experta mundial en aquest àmbit, la catedràtica Celia Brackenridge.

En l'àmbit de les publicacions científiques a l'estat espanyol només hi ha un article sobre aquesta temàtica, però aquest únicament descriu l'estat de la qüestió en l'àmbit internacional (Vázquez, Bastanchuri, & Fernández, 2001). Tot i això, a diferents països occidentals aquesta qüestió ja era present en la seva agenda de preocupacions i recerques acadèmiques a mitjan dels anys 90 (Brackenridge, 1997a; Canadian Association for the Advancement of Women and Sport and Physical Activity, 1994).

En el context internacional, les dades d'assetjament sexual a l'esport oscil·len des del 19 % de presència als EUA (Volkwein, Schnell, Sherwood, & Livezey, 1997), fins al 45 % a la República Txeca (Fasting & Knorre, 2005). Altres dades són, 20 % a Flandes (Auwéle et al., 2008); 28 % a Noruega (Fasting, Brackenridge & Sudgot, 2000), i 21 % al Regne Unit (Tomlinson & Yorganci, 1997).

Tot i que és molt útil comptar amb dades d'estudis d'altres països per avançar en la recerca d'aquest tema, la disparitat de les dades ens porta a pensar que encara queda molt camí per fer per tal d'homogeneïtzar els instruments de mesura i per poder comparar i conèixer degudament l'abast internacional del fenomen de l'assetjament sexual a l'esport. En aquest sentit, un dels problemes que apareixen a l'hora de fer recerca sobre l'assetjament sexual són les diferències culturals entre països a l'hora de percebre algunes

comportaments com a assetjadors. Ara bé, la manca de consens internacional al voltant del que constitueix o no assetjament sexual no vol dir que la seva presència a l'esport sigui menys important o no tingui conseqüències negatives per a les atletes que el pateixen.

Tot i la varietat cultural i de percepcions subjectives, es defineix com a comportament sexualment assetjador dins l'àmbit de l'esport tota aquella atenció sexual que algú rep i que no desitja rebre, *unwanted sexual attention* (Brackenridge, 1997a, b; Fasting et al., 2000). Tanmateix, Auweele et al. (2008) afegeixen que per la definició d'assetjament sexual també és cabdal tenir en compte la percepció d'invasió de les fronteres personals de l'atleta. És per aquesta raó que l'instrument que hem escollit per mesurar els índexs d'assetjament sexual a l'esport té en compte la percepció del comportament, l'experiència del comportament, i la interrelació entre percepció i experiència.

Metodologia

El segment de població escollit per efectuar aquest estudi sobre l'assetjament sexual a l'esport és el de les noies estudiants esportistes del grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport de Catalunya (CAFE), les *female student-athletes*, tal com són anomenades en les recerques internacionals d'aquest àmbit (Auweele et al., 2008; Fasting Chroni, Hervik, & Knorre, 2010; Volkwein et al., 1997).

La seva tria té un component estratègic de cara a intervenir en aquesta problemàtica. Així, les actuals estudiants-esportistes de CAFE ja són i continuaran sent en el futur, en molts casos, les entrenadores i les responsables de bona part dels programes esportius de Catalunya. La seva sensibilització és molt important perquè a banda d'estar presents en el dia a dia de clubs i federacions amb tot el que això comporta serà a elles, conjuntament amb els homes del món de l'esport, a qui correspondrà dissenyar i implementar protocols i pautes d'actuació per tractar aquesta problemàtica.

L'instrument

El qüestionari de la investigació, basat en Volkwein et al. (1997), mesura les percepcions i les experiències en relació amb l'assetjament sexual a l'esport de les estudiants-esportistes. Aquest mateix qüestionari

lleugerament modificat en alguns aspectes ha estat utilitzat en altres recerques a diversos països, entre les quals destaquen Fejgin i Hanegby (2001) a Israel; Toftegaard Nielsen (2001) a Dinamarca; i Auweele et al. (2008) a Flandes. Un dels punts forts del qüestionari és que té en compte la percepció subjectiva de l'esportista vers el comportament de l'entrenador.

El qüestionari ha estat traduït al català i adaptat a la població de l'estudi. En aquest procés, per assegurar la màxima comprensió i adequació del qüestionari, s'efectuà un estudi pilot pretest amb estudiants de CAFE de la Universitat de Vic ($n = 12$) i amb un grup de jugadores sèniors de voleibol d'un club del Vallès ($n = 10$). Les proves pilot constataren la necessitat de distingir més clarament les diferències entre percepcions i experiències, i també la necessitat de formular de manera més concisa algun comportament.

El qüestionari està estructurat en tres seccions. En la primera es recull la informació demogràfica i esportiva de la persona enquestada. En la segona, les seves percepcions d'assetjament en relació amb 24 comportaments. Així, l'estudiant-esportista ha de valorar de l'1 al 4 el grau d'assetjament sexual que creu que implica el comportament de l'entrenador (on '1' significa que 'el comportament no constitueix en absolut assetjament sexual', mentre que '4' significa 'total certesa que el comportament constitueix assetjament sexual'). La tercera secció del qüestionari recull les experiències de les persones enquestades en relació amb els mateixos 24 comportaments (les opcions de resposta, en aquest cas, són 'no m'ha passat mai', 'sí, de vegades', 'sí, sovint' i 'no ho tinc clar').

Els 24 comportaments de la segona i tercera secció s'agrupen en quatre categories diferents:

- A. *Comportaments relacionats amb la instrucció de l'esport.* Aquests comportaments i interaccions físiques entre entrenador i esportista formen part dels rituals culturals de la pràctica esportiva, i al seu torn, solen ser assumits de manera genèrica i normalitzada per ambdues parts.
- B. *Comportaments no relacionats amb la instrucció de l'esport però contextualment dependents d'aquest.* Aquests comportaments recullen algunes de les possibilitats d'interacció entre entrenador i esportista fora del context de la pràctica esportiva però que en certa manera poden estar-hi vinculats.
- C. *Comportaments sexistes.* Els comportaments inclosos en aquesta categoria tenen com a objectiu

mesurar les actituds sexistes dels entrenadors dins i fora del context de l'esport. Aquest tipus de comportaments formen part del procés *continuum* d'assetjament descrit per Brackenridge (1997b).

- D. *Contactes físics i aproximacions verbals*. Els comportaments d'aquesta categoria són més severos i coercitius que els de les altres categories. Marquen actuacions que ultrapassen els rituals culturals esportius. Les accions que s'hi recullen estan molt relacionades amb comportaments sexuals força o molt explícits.

La mostra i el procediment d'obtenció de les dades

Les enquestes s'efectuaren durant la tardor de l'any 2011 sobre un univers potencial de 266 noies estudiants-esportistes dels estudis de Grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport de tres universitats catalanes: la Universitat de Vic (UVIC), l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya (INEFC-Barcelona), centre adscrit a la Universitat de Barcelona, i l'Escola Universitària de la Salut i l'Esport (EUSES), centre adscrit a la Universitat de Girona.²

Abans del repartiment dels qüestionaris s'informà totes les participants de l'objectiu de l'estudi i se n'indicaren les característiques de participació anònima i voluntària. Conjuntament amb el qüestionari també es demanà a les participants que omplissin un full de consentiment informat. Els resultats que es presenten en el següent apartat sorgeixen de les dades extretes dels 214 qüestionaris vàlids que finalment s'obtingueren. D'aquests qüestionaris, 52 corresponen a la Universitat de Vic; 120, a l'INEFC-Barcelona, i 42, a l'EUSES. Per organitzar, mesurar, descriure i analitzar les dades s'utilitzà el programa SPSS versió 18.0. Els resultats de les variables han estat tractats com a dades discretes i no contínues.

Resultats

Els resultats de l'estudi es presenten desglossats en quatre apartats. Un primer apartat, dades de context,

exposa els esports practicats per les noies enquestades; el segon, les percepcions d'assetjament sexual dels comportaments; el tercer, els nivells d'experimentació dels comportaments (sense entrar a considerar si han estat viscuts o no com a assetjament); i en darrer terme, les dades sobre els casos declarats d'assetjament sexual de cadascun dels comportaments.

Dades de context

De les 12 variables de context –demogràfiques i esportives– recollides entre les esportistes-estudiants en destaca que 202 de les 214 noies (el 94,4 % de la mostra) han practicat esport de competició i/o federat, i només 12 de les noies diuen que no han practicat esport d'aquest tipus. Del 94,4 % que han contestat que fan esport competició/federat, més de la meitat (50,9 %) practiquen esports col·lectius (bàsquet, futbol, handbol, hoquei, corfbol, rugbi, voleibol i waterpolo) i un 43,5 % practica altres esports (aquí s'inclouen tots els individuals i s'hi troben també els de lluita o raqueta).

En relació amb aquestes dades no s'han trobat correlacions entre el tipus d'esport, percepcions i experiències de comportaments i casos d'assetjament sexual.

Les percepcions més esteses

La percepció d'assetjament en relació amb els diferents comportaments analitzats varia molt entre uns i altres (*fig. 1*). Hi ha pocs comportaments que siguin considerats per la gran majoria de noies atletes com a comportaments constitutius d'assetjament sexual. El comportament que és assenyalat de manera més clara en aquest sentit és 'proposar relacions sexuals a canvi de privilegis' (82,2 %). El segueixen en aquesta consideració 'fer petons als llavis' (69,6 %) i 'proposar relacions sexuals sense res a canvi' (63,6 %). 'Mirar fixament els pits o el cul de l'atleta' (55,1 %) és percebut també per més de la meitat de les enquestades com un comportament d'assetjament.

Altres comportaments, amb xifres elevades de percepció, tot i que a molta distància de les primeres,

² A Catalunya, l'any 2011 hi havia en funcionament cinc graus de CAFE: Universitat de Vic; INEFC-Barcelona (adscrit a la Universitat de Barcelona); INEFC-Lleida (adscrit a la Universitat de Lleida); Blanquerna (Universitat Ramon Llull) i EUSES (adscrita a la Universitat de Girona). Així, l'univers sobre el qual s'ha elaborat l'estudi abasta més de la meitat (un 60 %, aproximadament) de la població universitària de noies estudiants de CAFE de Catalunya.

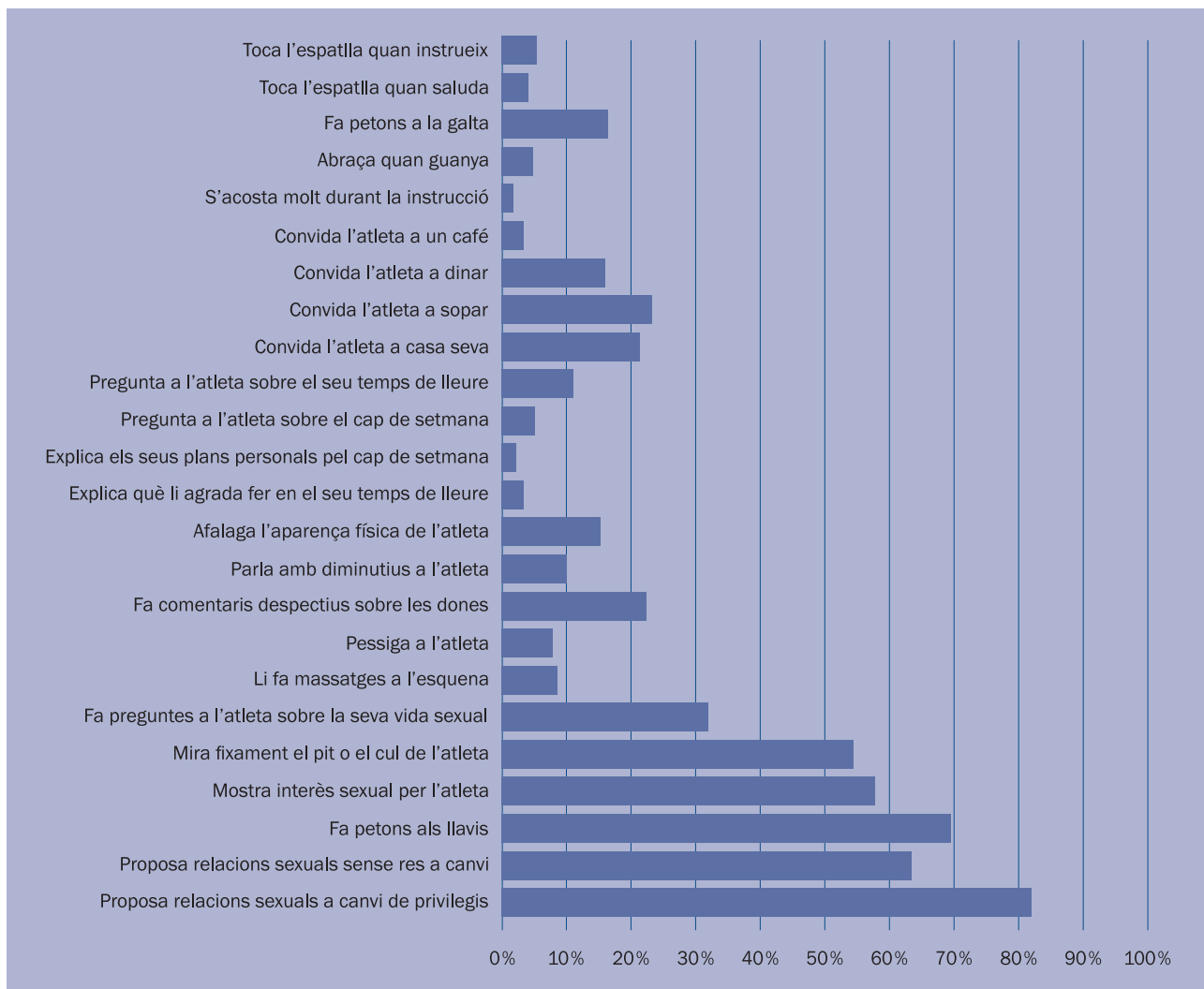

Figura 1. Percepció d'assetjament sexual dels diferents comportaments. Un 16,4% de les noies manifesta total certesa que el comportament 'l'entrenador et fa petons a la galta' constitueix assetjament sexual)

són 'fer preguntes a l'atleta sobre la seva vida sexual' (32,2%), 'fer comentaris despectius sobre les dones' (22,4%), 'afalagar l'aparença física de l'atleta' (15,4%), 'convidar l'atleta', ja sigui 'a sopar' (23,4%) o 'a casa' (21,5%) i 'fer-li petons a la galta' (16,4%).

Cal tenir en compte que no hi ha cap comportament que no hagi estat considerat, en major o menor mesura, possible comportament d'assetjament sexual. No obstant, hi ha uns quants comportaments, els que es relacionen directament amb l'entrenament, que presenten una percepció molt baixa d'assetjament. En aquest sentit, la percepció més baixa es troba en el comportament 'l'entrenador s'acosta molt a l'atleta durant la instrucció' (1,9%). Amb xifres de percepció una mica més ele-

vades que l'anterior es troben els comportaments 'toca l'espatlla quan instrueix' (5,6%) i 'parla amb diminutius a l'atleta' (9,8%).

Els comportaments més freqüents

De tots els comportaments analitzats dels entrenadors vers les atletes, els que presenten un nivell més elevat d'experiència per part de les noies (sumatori de les respostes 'sí, sovint' i 'sí, a vegades') són, al mateix temps, els que menys es perceben com a comportaments d'assetjament sexual (fig. 2). En aquest sentit, els comportaments més estesos són els que es troben dins de la categoria *Comportaments relacionats amb la instrucció de l'esport*. Així, 'toca

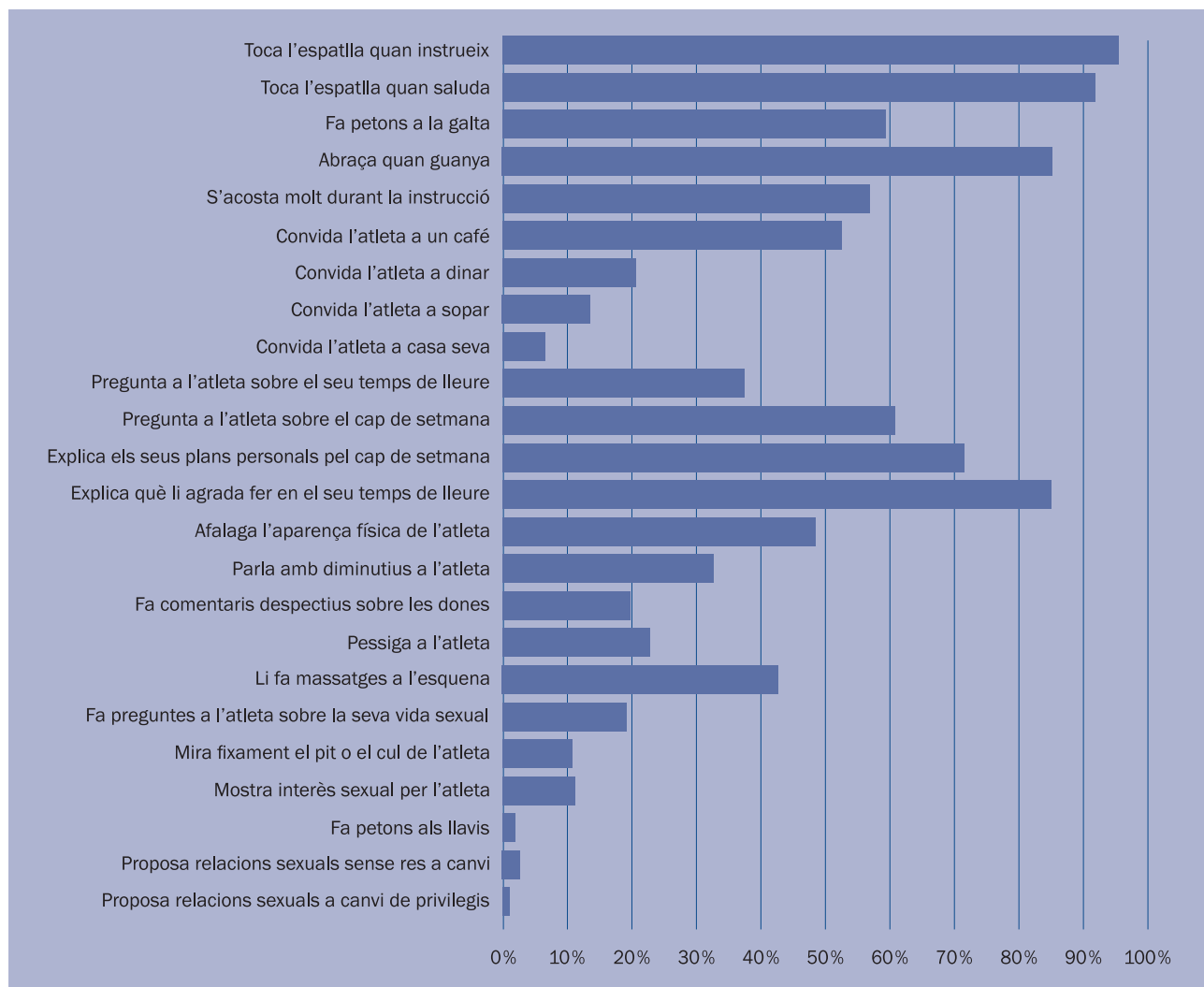

Figura 2. Experimentació dels diferents comportaments. Un 59,7% de les noies manifesta haver experimentat alguna vegada o sovint el comportament 'l'entrenador et fa petons a la galta'

l'espatlla quan instrueix' o 'abraça quan es guanya' han estat experimentats alguna vegada o sovint per un 96,1% i un 85,9%, respectivament, de les noies. En aquesta mateixa categoria, 'fer petons a la galta' o 's'acosta molt durant la instrucció' presenten uns valors propers al 60%.

Tanmateix, també hi ha altres comportaments d'altres categories molt estesos. Així, d'entre els *comportaments no relacionats amb la instrucció de l'esport però contextualment dependents d'aquest* en destaca 'convidar l'atleta a un cafè' (52,9%) i 'preguntar a l'atleta sobre el seu cap de setmana' (61,3%). Quant als comportaments englobats en la categoria de *sexistes*, 'afalagar l'aparença física de l'atleta' ha estat experimentat per gairebé la meitat de les noies esportistes. I 'explicar els

plans personals de cap de setmana de l'entrenador' per un 85,1%. El comportament 'fa comentaris despectius sobre les dones' ha estat viscut en un 19,8% dels casos.

En darrer terme, els comportaments que es troben dins la categoria 'Contactes físics i aproximacions verbals' són els menys experimentats. En destaca molt per sobre dels altres 'fer massatges a l'esquena de l'atleta' (43%), i el segueixen 'pessigar l'atleta' (23,1%) i 'fer preguntes a l'atleta sobre la seva vida sexual' (19,3%).

Els casos d'assetjament sexual

Tal com s'ha exposat a la definició operativa d'assetjament sexual, es considera assetjament les conductes

viscudes per la víctima com atenció sexual no desitjada, conductes que incomoden. En aquest sentit, per poder obtenir els casos d'assetjament en cada comportament ha calgut relacionar les estudiants-esportistes que al qüestionari d'experiències han contestat "sí que m'ha passat alguna/es vegada/es" i "sí que m'ha passat sovint" amb la seva resposta a l'apartat de percepció "total certesa que el comportament constitueix assetjament sexual".

A continuació es presenten els resultats d'assetjament agrupats en les quatre categories de comportaments de l'estudi (A, B, C i D).

A) Assetjament sexual en els comportaments relacionats amb la instrucció de l'esport

Les dades en relació amb aquests comportaments (fig. 3) ens alerten de l'existència de comportaments efectuats per l'entrenador, i molts estesos en la instrucció esportiva a l'esport català (tal com s'ha observat en l'apartat d'experiències). Aquests inclouen contactes físics no desitjats per l'esportista, i que són viscuts per aquestes com a assetjament sexual. El comportament d'aquesta categoria que presenta un percentatge més alt d'experiència d'assetjament sexual és 'L'entrenador toca l'espatlla de l'esportista mentre li dóna instruccions' (5,1%). En aquesta mateixa línia, un 3,7% de la mostra afirma haver-se sentit assetjada sexualment quan l'entrenador els fa petons a la galta.

B) Assetjament sexual en els comportaments no relacionats amb la instrucció de l'esport però contextualment dependents d'aquest

En aquesta categoria és on es presenten els percentatges més homogenis i més baixos de pràctiques d'assetjament, amb diferència, de la resta de categories. Hi ha molt poques esportistes-estudiants que s'hagin sentit assetjades quan l'entrenador les ha convidat individualment a fer un cafè, a dinar, a sopar o fins i tot a casa seva (fig. 4).

C) Assetjament sexual en els comportaments sexistes

En aquesta categoria s'observa que els comportaments 'fer comentaris despectius sobre les dones' (5%) i 'afalagar l'aparença física' (6,1%) són els que més percentatge d'assetjament presenten (fig. 5). En aquest sentit, els afalacs vers el cos de la dona, malgrat que sovint s'han entès com un comportament de deferència de l'home cap a la dona, també poden constituir una acció

Comportament	%
Toca l'espatlla de l'esportista mentre li dóna instruccions	5,1%
Toca el braç o espatlla de l'esportista quan la saluda	3,2%
Fa petons a la galta de l'esportista	3,7%
Abraça l'esportista quan es guanya	2,8%
S'acosta molt a l'esportista quan dóna instruccions	0,4%

Figura 3. Esportistes-estudiants assetjades. Comportaments relacionats amb la instrucció de l'esport. Un 3,7% de les noies manifesta haver experimentat alguna vegada o sovint el comportament 'l'entrenador et fa petons a la galta' i haver-lo viscut com a assetjament sexual

Comportament	%
Convida l'esportista a un cafè	2,3%
Convida l'esportista a casa seva	0,9%
Convida l'esportista a dinar	2,3%
Pregunta a l'esportista sobre les seves activitats de temps de lleure	2,3%
Convida l'esportista a sopar	1,9%
Demana què fa l'esportista el cap de setmana	0,4%

Figura 4. Esportistes-estudiants assetjades. Comportaments no relacionats amb la instrucció de l'esport però contextualment dependents d'aquest

Comportament	%
Explica a l'esportista què li agrada fer durant el cap de setmana	2,3%
Afalaga l'aparença física de l'esportista	6,1%
Li parla amb diminutius	1,9%
Li fa comentaris despectius	5,1%
Explica a l'esportista els seus plans de cap de setmana	0,9%

Figura 5. Esportistes-estudiants assetjades. Comportaments sexistes

discriminatòria vers la dona esportista. Així, a diferència de l'home, l'aparença física de la dona s'avantposa, en molts casos, a les seves gestes esportives; i a més, afalagar l'aparença física en relació amb cànons femenins estereotipats té clarament una connotació sexista en algunes disciplines de l'esport de competició en les quals les qualitats considerades necessàries per assolir l'èxit són vistes com a característiques contràries als cànons hegemònics de bellesa femenina (Hargreaves, 1994).

D) *Assetjament sexual en els comportaments que inclouen contactes físics i aproximacions verbals*

Els casos d'assetjament sexual en aquesta categoria (fig. 6), que d'entrada era la que més ens preocupava perquè albergava els comportaments més severos d'assetjament sexual i més propers als possibles abusos sexuals, són presents en la història esportiva de les estudiants amb una incidència que oscil·la entre l'1% i el 6% de la població enquestada.

En aquest apartat destaquen per la seva gravetat les propostes de relacions sexuals a canvi de privilegis o sota amenaça (1%), i les propostes de relacions sexuals sense res a canvi (2,3%). Tanmateix, els percentatges més alts d'assetjament corresponen als comportaments 'mostra interès sexual per l'esportista' (6%), 'mira fixament el pit o el cul de l'esportista' (4,2%) i 'pregunta obertament a l'esportista sobre la seva vida sexual' (3,7%).

Comportament	%
Mostra interès sexual en l'esportista	6,1%
Proposa relacions sexuals a l'esportista sense res a canvi	2,3%
Pregunta obertament a l'esportista sobre la seva vida sexual	3,7%
Proposa relacions sexuals a l'esportista a canvi de privilegis o sota amenaça	1%
Pessiga l'esportista	0%
Mira fixament el pit o el cul de l'esportista	4,2%
Fa petons als llavis a l'esportista	1,4%
Fa massatge d'esquena i/o espatlla a l'esportista	2,3%

Figura 6. *Esportistes-estudiants assetjades. Contactes físics i aproximacions verbals*

Discussió

Veient els resultats d'aquest estudi i els d'altres recerques a països occidentals podem afirmar, d'entrada, que hi ha evidències que confirmen l'existència d'assetjament sexual a l'esport a Catalunya. Ara bé, tot això ho afirmem al mateix temps que constatem que la comparació científica entre països a hores d'ara no és possible per les diferències metodològiques, conceptuals i culturals dels diferents treballs. En aquest sentit, però, seria interessant investigar les raons d'aquestes diferències. Hi ha realment menys assetjament sexual a l'esport català que a països d'Europa o els EUA? O les noies esportistes catalanes són més tolerants a la discriminació sexual que les noies dels països on hi ha més dades sobre el tema? O és que simplement les catalanes hi donen menys importància?

Un dels principals problemes per a la detecció i creació de mecanismes per denunciar l'assetjament sexual a l'esport és la manca de tradició a l'hora de reconèixer públicament que un comportament amb connotacions sexuals no desitjat per l'atleta suposa assetjament sexual i que com a tal ha de ser denunciat i sancionat. Així, els petons, les abraçades, alguns contactes físics a les natges i a la cintura formen part de les nostres pautes culturals a l'esport, i per això moltes de les atletes quan els experimenten sistemàticament i no els desitgen no saben massa bé com reaccionar-hi, ni tampoc si allò que elles han 'normalitzat' com a component de la cultura mereix ser denunciat.

Malgrat que aquest estudi s'ha centrat només en la població femenina, creiem fermament que aquesta problemàtica no afecta només les noies, i assenyalem, doncs, la necessitat d'estudiar aquest fenomen també al món de l'esport masculí.

No obstant això, aquest primer treball de recerca sobre el tema serveix, especialment, per trencar el gel en l'esport català, i per cridar l'atenció sobre el fet que calen estudis d'aquesta mena en moltes de les institucions esportives que poblen el territori. Si això es fes, i rebés l'impuls de les mateixes institucions, es mostraria que des de les estructures organitzatives de l'esport català hi ha una ferma intenció que esdevingui un esport més transparent, més sa, de més qualitat i més igualitari. Així, el fet que una federació catalana qualsevol comencés a posar fil a l'agulla per saber l'abast de l'assetjament sexual en el seu esport no hauria de ser signe d'estigmatització ni de culpabilitat, sinó al contrari, hauria de ser signe de valentia i de voluntat per fer de la seva disciplina esportiva un esport exemplar. Tanmateix, som

conscients de la dificultat que comporta que alguna federació o club iniciï en solitari aquest camí. I és per això que creiem que la manera més efectiva d'iniciar-lo és que siguin les administracions públiques les quals, des de les seves màximes organitzacions (Secretaria General de l'Esport a Catalunya, Consell Superior d'Esports de l'Estat espanyol), estimulin recerques per mesurar i explicar els mecanismes que permeten que l'assetjament sexual tingui presència a l'esport i que, com a resultat final, impulsin polítiques eficaces per eradicar aquests comportaments del món en aquest àmbit.

Conflicte d'interessos

Els autors declaren que no tenen cap conflicte d'interessos.

Referències

- Auweele, Y. V., Opendacker, J., Vertommen, T., Boen, F., Van Niekerk, L., De Martelaer, K., & De Cuyper, B. (2008). Unwanted sexual experiences in sport: Perceptions and reported prevalence among Flemish female Student-athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6(4), 354-365. doi:10.1080/1612197X.2008.9671879
- Bosch, E., & Ferrer, V. (2000). *Assetjament sexual i violència de gènere*. Palma: Edicions Documenta Balear.
- Brackenridge, C. (1997a). Sexual Harassment and Sexual Abuse in Sport. A G. Clarke & B. Humberstone (Eds.), *Researching Women and Sport*. London: Macmillan.
- Brackenridge, C. (1997b). "He Owned Me Basically...": Women's Experience of Sexual Abuse in Sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 32(2), 115-130. doi:10.1177/101269097032002001
- Canadian Association for the Advancement of Women and Sport and Physical Activity (1994). *Harassment in Sport: A Guide to Policies, Procedures and Resources*. Ottawa: Author.
- Fasting, K., Brackenridge, C. H., & Sundgot, J. (2000). *Sexual Harassment In and Outside Sport*. Oslo: Norwegian Olympic Committee.
- Fasting, K., & Knorre, N. (2005). *Women in sport in the Czech Republic. The experience of female athletes*. Oslo, Norway & Prague, Czech Republic: Norwegian School of Sport Sciences and Czech Olympic Committee.
- Fasting, K., Chroni, S., Hervik, S. E., & Knorre, N. (2010). Sexual harassment in sport toward females in three European countries. *International Review for the Sociology of Sport*, 46(1), 76-89. doi:10.1177/1012690210376295
- Fernández Villarino, R. (2000). Acoso sexual en el trabajo. Un acercamiento al hilo de la Ley 50/1998 de medidas fiscales, administrativas y del orden social. *Trabajo* 7, 225-240.
- Fejgin, N., & Hanegby, R. (2001). Gender and cultural bias in perceptions of sexual harassment in sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 36(4), 459-78. doi:10.1177/101269001036004006
- Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal. *BOE* núm. 281, § 184.
- Pernas, B., Romás, M., Olza, J., & Naredo, M. (2000) *La dignidad quebrada. Las raíces del acoso sexual en el trabajo*. Madrid: Catarata.
- Hargreaves, J. A. (1994). *Sporting females: Critical issues in the history and sociology of women's sports*. London: Routledge.
- Tiihonen, A., & Koivisto, N. (2002). *Hem de prevenir, hem d'intervenir. L'assetjament sexual a l'esport*. (Traducció: M. J. Bilbao i A. Vilanova (2005). Esplugues de Llobregat: Escola Catalana de l'Esport). Recuperat de http://www20.gencat.cat/docs/sge/Home/arees%20dactuacio/Esport%20i%20dones/Material%20de%20treball/Llibres%20i%20guies/Assatjament_cat.pdf
- Toftegaard Nielsen, J. (2001). The forbidden zone: Intimacy, sexual relations and misconduct in the relationship between coaches and athletes. *International Review for the Sociology of Sport*, 36(2), 165-182. doi:10.1177/101269001036002003
- Tomlinson, A., & Yorganci, I. (1997). Male coach/female athlete relations: gender and power relations in competitive sport. *Journal of Sport and Social Issues*, 21(2), 134-155. doi:10.1177/019372397021002003
- Vázquez, B., Bastanchuri, E., & Fernández, N. (2001). El acoso sexual en el deporte de alta competición. *Consejo Superior de Deportes, Serie ICD* 30, 87-104
- Volkwein, K., Schnell, F., Sherwood, D., & Livezey, A. (1997) Sexual harassment in sport: Perceptions and experiences of American female student-athletes. *International Review for the Sociology of Sport*, 32(3), 283-295. doi:10.1177/1012690297032003005